

Haruldane haigus ja sellega seonduvad probleemid

Tiia Reimand

Eesti Agrenska Fondi nõukogu liige

TÜ kliinikum kliinilise geneetika keskus

Itaalia kunstnik Sven Sachsalber otsimas nõela heinakuhjast 2014

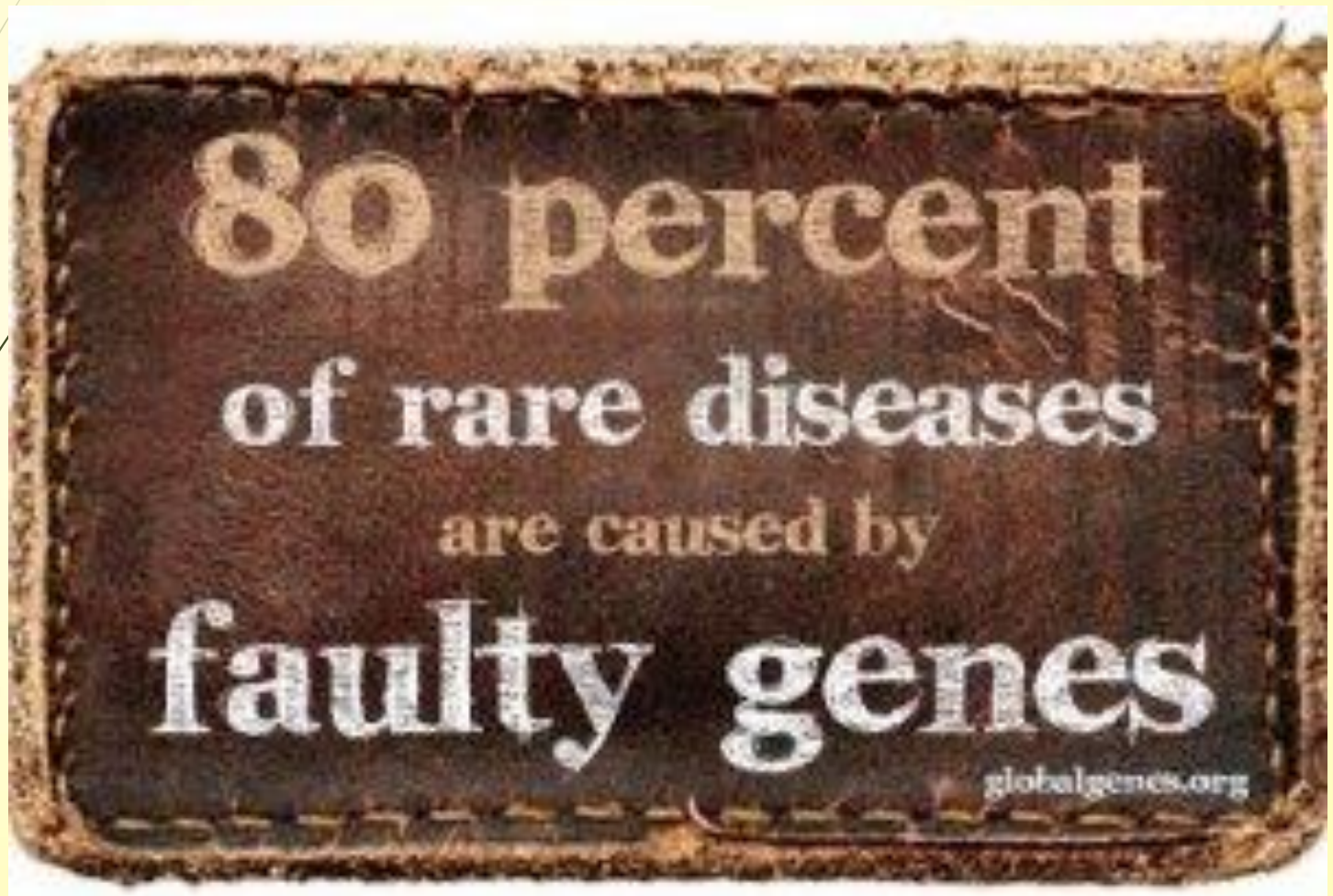

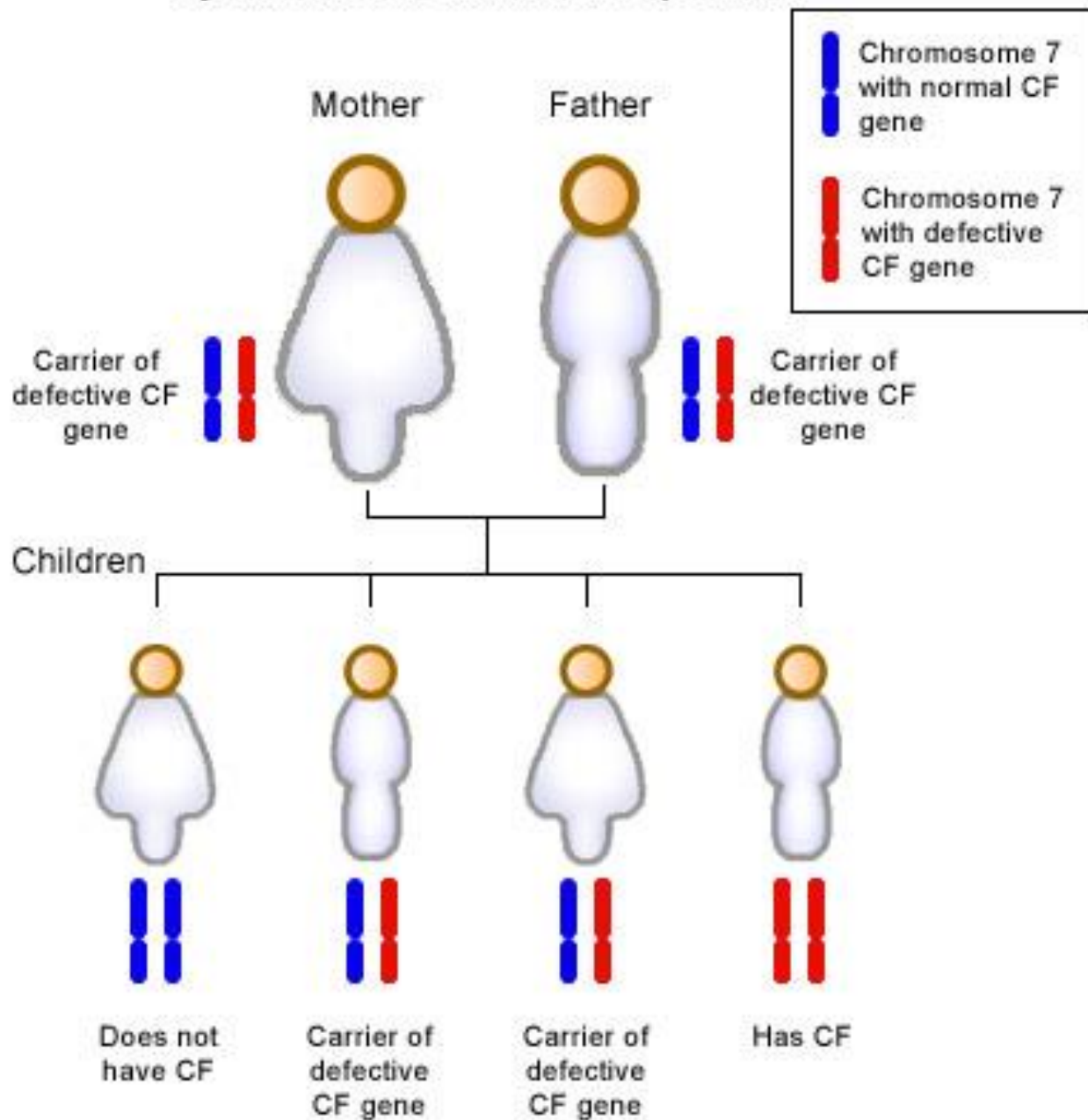
Kui harva esineb harvaesinevat haigust?

- Haigus, mis esineb harvem kui ühel isikul 2000 isiku kohta
- Hetkel teada üle 7 000 – 8 000 harvikaiguse
- Umbes 6-8% elanikkonnast
- 350 miljonit inimest maailmas põeb harvikaigust
- Eestis võiks eeldatavasti elada kuni 10 000 inimest harvikaigusega

Mis põhjustab harva esinevaid haiguseid?

Cystic fibrosis inheritance pattern

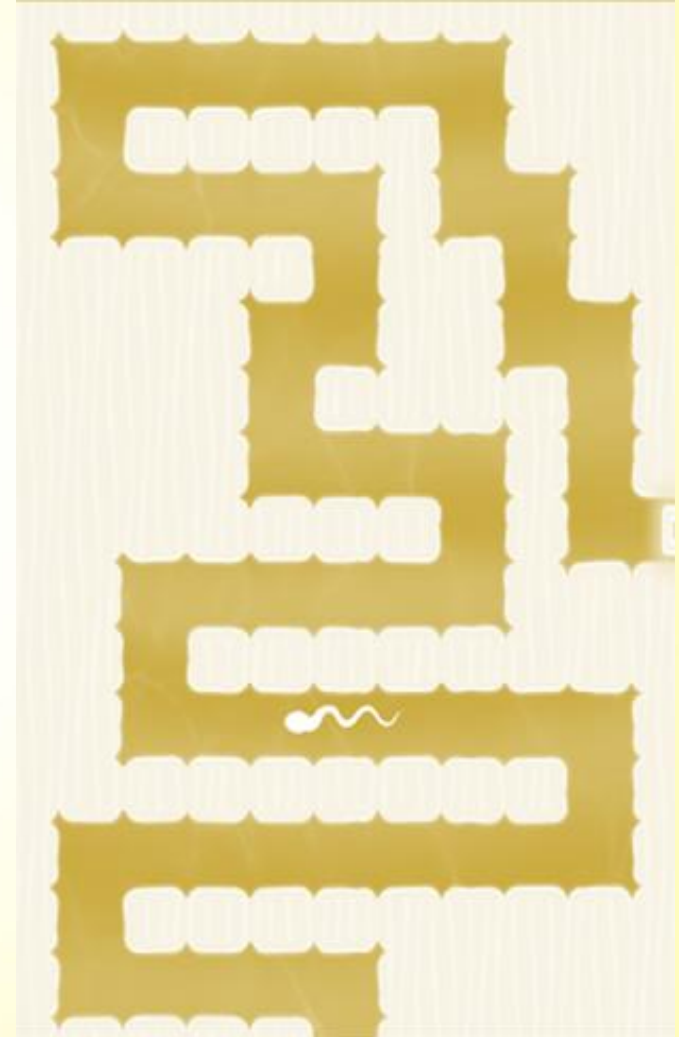
Haruldane haigus arsti seisukohalt

- Mõtlemine harva esinevast haigusest
- Ka eriala välise kirjanduse lugemine
- Mitte rahulduma vastustega vaid küsida pidevalt „miks?“

Haruldane haigus arsti seisukohalt

- Tuleb leida tee ideest „teostuseni“ ehk diagnoosini
- Selleks läheb vaja kolleegide abi, erinevate analüüside tegemist ja nende tulemuste interpreteerimist vastavalt kliinilisele pildile
  - *MKRN3* geeni muutus
  - *CHD8* geeni muutus

Orphanet Report Series

Orphan Drugs collection

October 2016

Lists of medicinal products for rare diseases in Europe*

*European Community marketing authorisation under the centralised procedure

Arst ↔ patsient ↔ igapäevane elu

- Arst diagnoosib haiguse, mis on harvaesinev ja krooniline või progresseeruv. ... **KUHU? MIS EDASI?**
- Koordinaatori roll on koos arstiga:
  - diagnoosi järgselt jagada patsiendile lisa informatsiooni võimalikest sotsiaalsetest, rehabilitatsioonist jt tugiteenustest
  - Tutvustada patsiendile tugigruppide/patsientide ühenduste võimalusi nii Eestis kui muu maailma raames
  - Kui haigus on väga haruldane ja ei ole võimalik patsientide esinduste loomine, on koordinaatori rolliks leida patsiendi probleemidele võimalikult lähem esindus

Itaalia kunstnik Sven Sachsalber otsimas nõela heinakuhjast 2014

Tänan!

Harvikaiguste VII ümarlaud

**Eesti Puuetega Inimeste Koja roll
harvikaiguste valdkonna
arendamises**

Anneli Habicht, EPIKoja tegevjuht

Tallinn, Riigikogu, 28.02.2017

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE

Harvikaigused ja EPIKoja liikmeskond

EPIKoja liikmeskonnas 5 harvikaiguste organisatsiooni:

- Eesti Fenüülketonuuria Ühing
- Eesti Seljaajusonga- ja Vesipeahaigete Selts
- Eesti Hemofiiliaühing
- Eesti Tsüstilise Fibroosi Ühing
- Prader-Willi Sündroomi Ühing

Patsiente on koondunud ka suuremate diagnoosirühmade organisatsioonide alla

EPIKoda on EURORDIS koostööpartner

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE

EPIKoja roll Harvikhaiguste arengukava elluviimisel

- Loodud harvikhaigustega patsientide, patsientide esindajate ja patsiendiorganisatsioonide võrgustik Harvikhaiguste ümarlaua kujul (al 2014 , 2 x aastas EPIKojas ja Agrenska Tammistu perekeskuses)
- Harvikhaiguste info koondatud EPIKoja kodulehele

<http://www.epikoda.ee/avaleht/harvikhaigused/>

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE

EPIKoja roll Harvikaiguste arengukava elluviimisel

- Kajastatud üleilmset harvikaiguste päeva meedias iga-aastaselt al 2014 – perede lood pressiteated, artiklid, intervjuud.
- Korraldatud koostöös Eesti Ravimitootjate Liidu ja Eesti Haigekassaga harvikaiguste infopäev 28.02.2015
- Leitud koostöös Agrenskaga vabatahtlik tõlk patsientidele abiks kirjaliku info tõlkel

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE

Eesti Agrenska Fondi **Tammistu perekeskus** –
haruldaste haiguste jaoks loodu

Tiina Stelmach
pereteenuste koordinaator
SA Eesti Agrenska Fond

28. veebruar 2017

SA Eesti Agrenska Fondi

(asutamisaasta: 2003)

üheks loojaks on

Eesti Puuetega Inimeste Koda

**Koos oleme vedanud harvaesinevate haiguste
ümarlaudu.**

- Eesti Agrenska juhatuse esimees:
  - prof Tiina Talvik
- Eesti Agrenska nõukogu esimees:
  - Anders Olauson (Rootsi)

Eesti Agrenska Fondi eesmärk

- haigus-/ja puudespetsiifiliste pereprogrammide jt rehabiliteerivate tegevuste pakkumine
- puuetega laste ja noorte peredele erinevate toetavate teenuste arendamine
- peredele ja peredega töötavatele spetsialistidele ja abistajatele tänapäevase info andmine haiguste ja puuete kohta

Oma eesmärkide elluviimiseks asusime rajama

Tammistu perekeskust

Tammistu Perekeskus/Tammistu mõis, peamaja
valmis lõplikult 2015. aastal

Tammistu Perekeskuses toimub täna:

- Lapsehoiuteenus raske ja sügava puudega lastele, sealhulgas harvikaigustega lastele. Mahukaim teenus - esimene tegevusluba Eestis aastast 2007
- Tugiisikuteenus
- Rehabilitatsiooniteenused, pereprogrammid sarnaste puuetega lastele ja noortele peredega
- Individuaalsed perenõustamised
- Tööharjutused, tööalane rehabilitatsioon ja erihoolekandeteenus puudega noortele
- Igapäevane praktiline abi peredele
- Kaitstud keskkonnas töötab Tammistu Perekeskuses 2 raske intellektipuudega noort, 6 noort on saanud meilt edasi avatud tööturule.

Puuetega laste tegevuslaager Tammistus märtsikuisel koolivaheajal 2014

Eesti Ågrenska tugiteenuseid läbi aastate harvaesinevate haigustega laste peredele

Eesti väikese rahvastiku kontekstis on paljud puuet põhjustavad haigused v geneetilised sündroomid omaette harvaesinevad

- **2003** – EURORDIS pilootprogrammi koolitus, kus meie kutsutuna osales 8 pere v harvaesinevate haiguste organisatsiooni esindajat – esmane mõttevahetus
- **2005** – EU Phare projekti raames 3 Eesti pere kaasamine Rootsi Ågrenska keskuse pereprogrammi - harvaesinevate sündroomidega laste peredele

2008 – õppereis intellektipuudega noortele vanaaegsel purjekal “Göteborg” (Helsinki-Tallinn), kaasas Tammistu tööharjutuskeskuse harvaesinevate puuetega noored

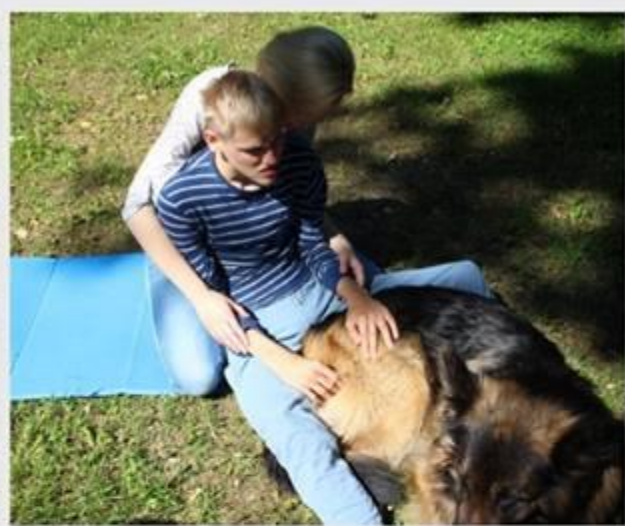

Tegevuslaagrid ja hoiulaagrid

Harvaesinevate haigustega laste peredele oleme
pakkunud kõiki individuaalseid tugiteenuseid,
neist suurim on
... Lapsehoiuteenus

- **Lapsehoiuteenus raske ja sügava puudega lastele:**
individuaalne lapsehoid lapse kodus või vastavalt vanemate
soovile mujal, vanemaga kokkulepitud ajal ja kohas
- Abi tugiisiku leidmisel ja tugiisikuteenus kodus, lasteaias
koolis, avalikel üritustel osalemiseks, arendamiseks lapse
sotsiaalseid oskusi

Meil on:

... pikaajaline kogemus ja kompetentne koostöövõrgustik igapäevasel info jagamisel ja teenuseosutamisel haruldaste haigustega lastele ja nende peredele, sealhulgas infojagamiskogemus Eesti sotsiaal- ja rehabilitatsioonisüsteemis toimivate teenuste kohta üldisemalt

23.-24. augustil 2012 – harvikaigustega laste peredele pühendatud konverents
“Harvaesinevad haigused – täna, homme, ülehomme” Hasartmängumaksu Nõukogu toetusel
– sai alguse mõtte harvaesinevate haiguste arengukava koostamiseks, töögrupp kogunes 2 kuu pärast

- Ajurünnak jaan 2013 - 10 harvikaigusega inimese pereliikme osavõtul SA TÜK lastekliinikus:
  - Millist infosüsteemi- ja tugiteenuseid harvikaigustega laste ja noorte pered vajavad
  - Oli oluliseks sisendiks haruldaste haiguste arengukava tugiteenuste kavandamise ossa

Hasartmängu Nõukogu toel projektid 2012-2013 “Harvaesinevate haiguste patsientidele mitte-meditsiinilise info jagamine“

Pereprogrammid harvaesinevate sündroomidega liitpuudega laste peredele 2008.-2016.a

Pereprogrammid galaktoseemiaga lastele peredega 2013-2014

Pereprogramm, veebruar 2016

Eesti Agrenska Fondi roll haruldaste haiguste tugikeskusena – PEAMINE on:

- äsjadiagnoositud haruldase haiguse/puude korral pere esmanõustamine
- toetavate teenuste korraldamine perele, teenuste järjepidevuse ja info kättesaadavuse tagamine, juhindudes:
  - tervisealasest infost
  - hariduslikest erivajadustest
  - pere kui terviku sotsiaalsetest vajadustest

Tugikeskuse koordinaator

- Peaks orienteeruma võrdselt nii meditsiinilises, sotsiaalteenuseid kui ka haridusvajadusi puudutavas infos
- Harvaesinevate haiguste puhul on sageli vaja lapse jaoks leida ja kaasata väga kitsa eriala spetsialist või abivahendid ja eridieedi ressursid, lähtudes lapse unikaalsest olukorrast seoses tema haruldase puudega/haigusega

Haruldaste haiguste tugikeskuse koordinaatori tööülesanded meie arengukavas:

1. Nõustab ja informeerib pärast diagnoosimist last ja tema peret (raviarsti kutsel ja märguandel ning perega isiklikult kokku saades)
puudespetsiifilistest teenustest vastutava(te)s maakondlikus keskustes ja võimalikest sotsiaalhoolekandeteenustest Eestis laiemalt

... Koordinaatori tööülesanded

2. Pere/patsiendi nõusolekul kantakse nad vastavasse andmebaasi, mis annab võimaluse saada ülevaate nii isikutest/peredest kui nende vajadustest, saadud teenustest ja elukohajärgsetest võimalustest.

Koordinaatori tööülesanded

3. Kaardistab pere vajadused abi osas (millist abi ja millises mahus vajatakse, mis on kõige suurem probleem). Koostab individuaalse tegevusplaani ning täiendab seda reaalsete tegevuste ja saadud teenuste sisestamisega reaalajas.

Koordinaatori tööülesanded

4. Tagab perele individuaalse kontaktisiku – Eesti Agrenska Fondi sotsiaaltöötaja vm spetsialisti, kelle ülesandeks on edaspidi isiku/pere sotsiaalteenuste saamise konkreetne koordineerimine.

Koordinaatori tööülesanded

5. Annab informatsiooni vastava haiguse/puudega laste peresid koondava organisatsiooni kohta, juhul kui see on olemas.
6. Tagab perede omavahelise kokkusaamise juhul, kui äsjadiagnoositud puudega lapse pere on selleks valmis.

European Network of Resource Centres for Rare Disorders

- .. ON käesolevalt loomisel harvikaiguste Euroopa katusorganisatsiooni EURORDIS poolt rahvusvahelise projekti INNOVCare raames
- Eesti Agrenska Fond on kaasatud Eestit esindava kompetentsikeskusena, kuna osutame erinevaid tugiteenuseid harvikaigustega laste ja noorte peredele
- Eesmärk on arendada kõikehõlmavat abi harvikaigustega inimestele, koordineerides tervishoiu- haridus- ja sotsiaalteenuste omavahelist toimimist, ja jagades riikide vahel Euroopa parima praktika näiteid.

E-mail:

agrenska@agrenska.ee

Tel 53637175 (Leeni Tammeväli – laste tugiteenuste koordinaator)

Tel 5272108 v 53620855 (Tiina Stelmach)

www.agrenska.ee

https://www.facebook.com/EestiAgrenskaFond

Harvikaiguste VII ümarlaud

Haruldane haigus – patsient ja pere, lapsevanemad

Anneli Habicht, EPIKoja tegevjuht

Tallinn, Riigikogu, 28.02.2017

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE

Mida tähendab patsiendile ja perele harvikaigus?

Meditiinilises kontekstis

- Diagnoosimine võib võtta palju aega – probleemid on suured, kuid põhjus pole teada
- Ravi ei pruugi olla või on see liiga kallis või liiga kaugel
- Tulevik on sageli prognoosimatu
- Arst on ainus ekspert, kuid arsti ressursid on piiratud

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE

Mida tähendab patsiendile ja perele harvikaigus?

Inimlikus kontekstis

- Võimalus sarnasetoeks, kogemusnõustamiseks, võrgustumiseks on vähene
- Info on raskesti kättesaadav (võõrkeelne), info usaldusväärsust raske kontrollida
- Puude ja kroonilise haigusega kaasnev koormus mitmekordistub
- Pere planeerimise probleematika

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE

Millest oleks patsiendile ja perele abi?

- Usaldusväärse info osutamisesest-tõlkimisest
- Kontaktide vahendamisesest välisriikidesse
- Enamast ekspertteadmisesest arstiabi esmatasandil ja sotsiaalsektoris
- Võrgustikutegevustesest teiste harvikaigustesestega patsientidesest, kel sarnasesest probleemesest
- Paremasest ligipääsustesest ravile lõimitult sotsiaalteenusutesestega

EESTI PUUETEGA INIMESTE KODA
THE ESTONIAN CHAMBER OF DISABLED PEOPLE